

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME DÜZENİMİZİN XI. MİLLİ EĞİTİM ŞURASI KARARLARI IŞIĞINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Leyla KÜÇÜKAHMET*

ÖZET

1983 yılı Türkiye'de öğretmen yetiştirme bakımından bir dönüm noktası sayılmaktadır. Daha önceleri değişik sürelerde değişik programlar uygulayan öğretmen yetiştiren kurumlar bu tarihte üniversite çatısı altında toplanmıştır.

Yüksek Öğretim Kurulu bu tarihten itibaren programlarda, öğrenci alımında ve öğretim kadrosunda bir takım birlik kararlarını uygulamaya koymuştur. Bu makalede bu uygulama kararlarının XI. Milli Eğitim Şurası Kararlarıyla tutarlığı incelenmektedir.

ABSTRACT

It is possible to trace a continuous development in Turkish education programmes, in terms of both duration and quality in line with the ascending aspiration of the Turkish people and a planned progress in meeting the quantitative needs of young people.

For about five decades, primary teachers were trained in "normal schools", the high school level, middle school teachers were trained in the teacher training colleges of two, then three years duration, while high school teachers were trained in the universities, both in subject matter and in pedagogical areas.

From 1983, teacher education in Turkey has been entrusted to the universities. Certain unifying principles are applied to all teacher education institutions and faculties under the university laws, rules and regulations.

GİRİŞ

Ülkemizde, öğretmen yetiştirme konusunda son 10 yılda iki tarih önem taşımaktadır. Bu tarihlerden biri 1982, diğeri 1983'dür.

1982 yılında toplanan XI. Milli Eğitim Şurası öğretmen yetiştirme konusunu ele almış, çağdaş literatürün ve ülkemiz gerçeklerinin ışığında öğretmen yetiştirme-

* Bu makale Gazi Üniversitesi tarafından düzenlenen "Öğretmenliğin dünü, bugünü ve geleceği" konulu toplantıda tebliğ olarak sunulmuştur.
** Prof. Dr.; Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

ye yeri modeller getirmiştir. Bu şuranın en önemli yanı öğretmen yetiştirme konusuna öneriler getirilirken bu iş kesinlikle masa başı çalışması şeklinde yürütülmemiştir. Önce mevcut sorunlar nelerdir, bunlar araştırılmış, sonra bu sorunları giderici çareler aranmıştır.

XI. Milli Eğitim Şurasında o günkü düzende öğretmen yetiştirme konusundaki sorunlar şu şekilde ortaya konmuştur:

- Değişik kademe ve tipdeki okullara değişik programlarla değişik sürelerde öğretmen yetişmektedir.
- Mevcut öğretmen yetiştirme programları Milli Eğitim Temel Kanununun 43. maddesinde yer alan yatay ve dikey geçişlere imkan verecek biçimde düzenlenmemiştir.
- Mevcut öğretmen yetiştirme programlarının her boyutunda bütünleşmeden çok bir çeşitlenme göze çarpmaktadır.
Bu çeşitlenme özellikle,
  - Muhteva kategorilerinin ağırlığında,
  - Zorunlu ve seçimlik ders sisteminde,
  - Yıl ve sömestir sisteminde,
  - Haftalık ders saati ve kredi sisteminde,
  - Uygulama ve staj faaliyetlerine ayrılan süre ve bu faaliyetlerin düzenlenmesinde,
  - Değerlendirme sistemlerinde dikkati çekmektedir.
- Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretmenlik meslek bilgisi programları belli standartlara bağlanmamıştır.
- Eğitim sistemimizin her kademesinde yetersiz öğretmenlik bilgisine sahip veya hiçbir bilgisi olmayan kişiler öğretmen olarak çalışmaktadır.
- Öğretmen yetiştiren kurum öğretmenlerinde ne gibi ek nitelikler aranacağı belirlenmemiştir.
- Bugüne kadar öğretmen yetiştirme ya sayısal ya da niteliksel sorunları açısından ele alınmış ve genellikle sayısal eksikliği gidermek için nitelikten fedakarlık yapılmıştır. Herkesce bilinen hızlandırılmış eğitim bunun bir örneğidir.

Şura çalışmaları sonucunda bu eksiklikleri gidermek için geliştirilen öğretmen eğitimi programının esasları şöyle açıklanmıştır:

1. Her kademe öğretmenliği için genel kültür, alan bilgisi ve meslek bilgisi dahil en az 4 yıllık lisans öğrenimi esas olmalıdır.
2. Öğretmen yetiştirme programlarında bir bütünleşmeye gidilmelidir. Bu bütünleşmeyi sağlamak için, öğretmen yetiştiren kurum programlarında:
  - Sömestir sistemi uygulanmalıdır.
  - Kredi sistemi benimsenmelidir.
  - Muhteva kategorilerinin düzenleme ve ağırlığında paralellik sağlanmalıdır.
  - Seçimlik derslere yer verilmelidir.
  - Uygulama ve staj faaliyetlerinde birlik sağlanmalıdır.
  - Uygulama okulları belirlenmelidir.
  - Değerlendirme sistemlerinde birliğe gidilmelidir.
3. Öğretmen yetiştirme programları yatay ve dikey geçişlere imkan sağlamalıdır.

4. Coğrafi konumumuz ve ekonomik durumumuz nedeniyle her öğretmen adayı bir esas bir yardımcı alanda yetişmelidir.

XI. Milli Eğitim Şurasının bu kararlarının hemen ardından öğretmen yetiştirme açısından önemli olan, ikincil tarihi olay gerçekleşmiştir.

1983 yılı öğretmen yetiştirme açısından bir dönüm noktası sayılmaktadır. Bu yıl yüksek öğretimle ilgili tüm esasları bir bütünlük içinde düzenlemeyi amaçlayan "Yüksek Öğretim Kurulu" öncelikle bu kurumların tümünü üniversiteye bağlamıştır. Ancak öğretmen yetiştiren kurumları teşkilat olarak üniversite bünyesine almakla kalmamış bu düzenlemenin gereği ve öğretimin kalitesini etkileyecek önlemleri de almıştır.

Yüksek Öğretim Kurulunun uygulama kararlarını ve bu kararların XI. Milli Eğitim Şurasının önerileri ışığında değerlendirilmesi, programlar, öğrenci alımı ve öğretim kadrosu açısından şöyle özetlenebilir:

I. PROGRAMLAR AÇISINDAN

A. PROGRAMLARIN SÜRESİ

Şurada, (yukarıda da belirtildiği gibi) öğretmen adaylarının eğitiminin yüksek öğretim çerçevesinde ele alınması ve lisans düzeyinde 4 yıllık olması önerilmiştir. Yüksek Öğretim Kurulunun bu görüş paralelindeki düzenlemesi ile öğretmen yetiştiren kurumlar yüksek öğretim çerçevesinde ele alınmış, sınıf öğretmenliği dışındaki alan öğretmenliği için en az 4 yıllık lisans düzeyi kabul edilmiştir. Sınıf öğretmenliği kazandıran eğitimin de bazı üniversitelerde 4 yıllık lisans öğretimi düzeyine getirilmeye başlandığı bilinmektedir. Sonuç, Yüksek Öğretim Kurulunun öğretmen eğitiminin süre sorununu en iyi biçimde çözümlediğini göstermektedir.

Ancak, bir kurum programının süresini artırma kaliteli öğretim için ön şarttır ama yeterli değildir. Bu sürenin etkinlikle kullanılması gerekmektedir. XI. Milli Eğitim Şurasının getirdiği bütünleşme ilkeleri sürenin en iyi biçimde kullanılmasına yardımcı hususlara sahiptir. Bu ilkelerin ne ölçüde uygulamaya konduğu şöyle özetlenebilir:

B. PROGRAMLARDA BÜTÜNLEŞME

a) *Yarıyıl Sistemi*: Yüksek Öğretim Kurulu kararlarıyla öğretmen yetiştiren kurumların tümü yarıyıl sistemine dönüştürülmüştür.

b) *Kredi Sistemi*: Kredi sistemi özellikle yatay ve dikey geçişlerde kullanılan bir ölçü birimidir. Yüksek Öğretim Kurulunun getirdiği program düzenlenmesinde lisans diplomasına sahip olabilmek için kaç kredilik ders almak gerektiği belirtilmemiş, ancak her dersin saat tutarı verilmiştir.

c) *Muhteva Kategorilerinin Düzeni ve Ağırlığı*: Öğretmen yetiştiren kurum programlarında yer alması gereken üç muhteva kategorisinin düzenleme ve ağırlıklarının her tür öğretmen yetiştiren kurum programlarında eşit olması öğretmenlik mesleğinin standartlaşması bakımından önemlidir. Yüksek Öğretim Kurulunun getirdiği öğretmen yetiştirme modelinde muhteva kategorilerinin düzenlenmesinde "Paralel Düzenleme" denilen yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Buna göre öğrenciler her yıl her üç muhteva kategorisinden ders almaktadır. Bu yaklaşım XI. Milli Eğitim Şurasında da önerilmiştir. Aslında öğretmen yetiştiren kurum

programlarının hemen hepsinde yıllardır bu düzenleme kullanılmaktadır. Öğretmen yetiştiren kurum programlarında süregelen problem muhteva kategorilerinin düzenlenmesinden değil, bu kategorilerin ağırlıklarından kaynaklanmaktadır. XI. Milli Eğitim Şurasında bu hususa özellikle dikkat çekilmiş ve şöyle denilmiştir:

"Hangi kademe ve tipteki okul için yetiştirilirse yetiştirilisin esas olanın öğretmenlik davranışı kazandırmak olduğu unutulmamalıdır. Öğretmenlik davranışı "öğretmenlik meslek bilgisi" ile kazanılır. Bu nedenle özellikle alan bilgisi lehine, öğretmenlik meslek bilgisinden fedakarlık edilmemeli, öğretmenlik meslek bilgisine ayrılan sürenin tüm program içinde beşte birden aşağıya düşmemesine özen gösterilmelidir."

Oysa mevcut öğretmen yetiştiren kurum programlarına bakıldığında halen bu önerinin gerçekleşmediği görülmektedir. Eğitim yüksek okullarında % 16 olarak hesaplanan bu oran, eğitim fakültelerinde % 12'ye kadar düşmektedir. Hatta bazı alanlarda yüz saatlik dersin 10 saatini bile öğretmenlik meslek bilgisine ayırmadan öğretmen mezun edilmektedir. "Tablo I" bu konuda bilgi vermektedir.

Tablo: I
Öğretmenlik Alanlarına Göre Öğretmenlik Meslek Bilgisi Derslerinin Ağırlığı (%)

Öğretmenlik Alanı	Öğ. Mes. Bil. %
Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği	11,9
Tarih öğretmenliği	12,7
Coğrafya öğretmenliği	12,8
Matematik öğretmenliği	12,4
Fizik öğretmenliği	11,9
Kimya öğretmenliği	12,7
Biyoloji öğretmenliği	11,6
Almanca öğretmenliği	14,0
Fransızca öğretmenliği	13,5
İngilizce öğretmenliği	14,0
Resim-iş öğretmenliği	9,9
Beden eğitimi	11,5
Müzik öğretmenliği	10,4
GENEL	12,1

Tablo I, halen alan bilgisi lehine öğretmenlik meslek bilgisinden fedakarlık etme alışkanlığının devam ettiği endişesini kuvvetlendirmektedir.

d) *Seçimlik Dersler*: Seçimlik dersler aracılığıyla öğrencilerin hem meslek bilgisinde hem de öğretim alanlarında daha fazla bilgi edinmeleri mümkün olmaktadır. Yüksek Öğretim Kurulunun oluşturduğu öğretmen yetiştirme programları bu açıdan değerlendirildiğinde seçimlik derslerin bazı programlara konduğu bazılarına konulmadığı görülmektedir. Matematik, resim iş, beden eğitimi, müzik öğretmenliği programları seçimlik derslerin yer aldığı programlardır. Diğer alan öğretmenliği

programlarında genel kültür dersleri arasında yer alan beden eğitimi ve güzel sanatlar derslerinden birini alma koşulu dışında seçimlik ders okutulmamaktadır.

e) *Uygulama Faaliyetlerinde Birlik*: Öğretmen yetiştirme programlarında en fazla çeşitlilik gösteren hususlardan biri uygulama faaliyetlerinin düzenleme biçimidir. Yüksek Öğretim Kurulu bu konuda "her öğretmen adayı sekizinci yarıyıda bir ay alanının gerektirdiği öğretim uygulamalarında bulunacaktır." şeklinde bir birlik kararını uygulamaya koymuştur. Bu sürenin yeterli olup olmayacağı tartışması bir yana bu kararın alındığından 5 yıl sonra bir üniversite rektörlüğünün eğitim fakültelerine gönderdiği bir yazıdan bu sürenin nasıl kullanılacağı konusunda da henüz bir birliğin sağlanmadığı anlaşılmaktadır.

Uygulama faaliyetlerinin başarısı için değişik önlemler alınması mümkündür. Bu önlemlerin başında her öğretmen yetiştiren kurumun kendisinin yönlendirdiği ve denetlediği bir uygulama okulunun bulunması gelmektedir. XI. Milli Eğitim Şurasında alınan kararlar arasında uygulama faaliyetlerinin başarısı için bu hususun gerekliliği özellikle vurgulanmıştır.

f) *Esas Alan, Yan Alan Uygulaması*: Gerek ülkemizin ekonomik durumu, gerekse coğrafi konumumuz nedeniyle her öğretim alanına bir öğretmen tayininin israf olacağı belirtilerek XI. Milli Eğitim Şurasında her öğretmen adayının bir esas, bir yan alanda yetiştirilmesi önerilmiştir. Öğretmen yetiştiren kurum programlarında bu uygulamanın üzerinde duran Yüksek Öğretim Kurulu bir seri kararlarla esas alan ve yan alan uygulamasını yaygınlaştırmaktadır. 23.8.1983 tarihli toplantıda kabul edilen eğitim fakülteleri programlarında bu konuda örnekler bulmak mümkündür. Yine Yüksek Öğretim Kurulu 29.8.1984 tarihinde bu konuda aldığı bir kararı 1984-85 öğretim yılından itibaren uygulamaya koymuştur.

II. ÖĞRENCİ ALIMI AÇISINDAN

Tüm öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenciler, diğer yüksek öğretim kurumlarına giren öğrenciler gibi merkezi bir sınav sistemiyle seçilmektedir. Öğretmen yetiştiren bir kuruma öğrenci olmak isteyen aday bu sınav yoluyla üç türlü tercih yapabilmektedir.

- 1- ÖSS sınavına göre,
- 2- ÖYS sınavına göre,
- 3- ÖSS ve özel yetenek sınavına göre,

1. *ÖSS Sınavına Göre*: Öğrenciler üniversite giriş sınavının ilk aşaması olan (ÖSS) öğrenci seçme sınavı sonucunda *Eğitim Yüksek Okullarına* girebilmektedirler. 1987-88 öğretim yılında toplam 22 Eğitim Yüksek Okuluna 6314 öğrenci kontenjanı ayrılmıştır. Bu sınavı kazanan öğrenciler 2 yıllık bir programla sınıf öğretmeni olarak yetiştirilmektedir.

Yine öğrenciler (ÖSS) bu sınav sonucuna göre *Teknik Eğitim, Mesleki Eğitim Fakültelerine* ve *Kız Sanat Eğitimi Yüksek Okulu* ile *Sanat Eğitimi Yüksek Okullarına* girme hakkını elde edebilmektedirler. 1987-88 öğretim yılında 3 Teknik Eğitim Fakültesine toplam 1236, Mesleki Eğitim Fakültesine 885, 2 Kız Sanat Eğitimi Yüksek Okuluna 574 ve Sanat Eğitimi Yüksek Okuluna 205 öğrenci olmak üzere toplam 2900 öğrenci kontenjanı ayrılmıştır.

2. *ÖYS Sınavına Göre*: 4 yıllık *Eğitim Fakültelerine* girmek isteyen öğrenciler üniversiteye giriş sınavının 2. basamağı olan (ÖYS) öğrenci yerleştirme sınavını başarmak zorundadırlar. 1987-88 öğretim yılında 17 Eğitim Fakültesine 5818 öğrenci kontenjanı ayrılmıştır.

3. *ÖSS ve Özel Yetenek Sınavına Göre*: Eğitim Fakültelerinin beden eğitimi, resim-iş, müzik gibi özel yetenek gerektiren alanlarına öğrenci olarak girmek isteyenlere ÖSS sınavı yanında özel yetenek sınavı uygulanmaktadır.

Ülkemizde öğretmenliğin herkesin yapabileceği bir meslek olarak düşünülmesi, bu mesleğe yatkın olanların programlara kaydedilmesi için öğretmen olacaklara merkezi seçme ve yerleştirme sınavı (her iki aşaması) yanında, öğretmenlik tutumlarını ölçen ölçeklerin de uygulanması gerekmektedir. Bu husus XI. Milli Eğitim Şurasında üzerinde durulan konuların en önemlilerinden biridir. Bugünkü uygulamada bu hususun gerçekleşmemiş olmasına karşılık, öğretmen yetiştirme konusunda çalışmalar yapan bazı komisyonların bu öneriyi Yüksek Öğretim Kuruluna arzetmiş olması, ilerideki uygulamalarda bu hususun da dikkate alınacağı ümidini vermektedir.

III. ÖĞRETİM KADROSU BAKIMINDAN

Öğretmen yetiştiren kurumların en önemli sorunlarından biri bu kurumlarda kimlerin çalışacağıın belirlenmemesinden kaynaklanmaktadır. Yüksek Öğretim Kurulu tüm yükseköğretim kurumlarında çalışacak öğretim elemanları için yeni bir düzenleme getirmiştir. Öğretmen yetiştiren kurumlar da yükseköğretim kapsamına alındığından bu kurumlarda öğretmenlik yapma yetkisi de uzun zamandır yoksun bulunduğu hukuki dayanaklara kavuşmuştur. Yüksek eğitimle ilgili tüm esasları bir bütünlük içinde düzenlemeyi amaçlayan 2547 sayılı kanunun 65. maddesi Yüksek Öğretim Kurulunu bu elemanları yetiştirme esaslarını düzenleyen yönetmelikler çıkarmakla görevlendirmiştir. Mevcut kadronun yeni düzenlemeye uyumu ve yeni kadronun oluşturulması için XI. Milli Eğitim Şurasında bazı önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler şöyle özetlenebilir:

— Öğretmen yetiştiren kurumlara öğretim elemanı yetiştirme kurumsal olmaktan çok bir sistem olarak düşünülmelidir.

— Öğretmen yetiştiren kurumlar belirli mesleğe hazırlayıcı yükseköğretim kurumları olduğundan, bu kurumlarda görev alacaklar için 2547 sayılı kanunun ilgili hükümlerinin uygulanmasına hemen geçilmelidir.

— Bu kurumlarda halen çalışmakta olan öğretmenlerin yeni düzenlemeye uyarlanabilmesine çalışılmalıdır. Örneğin, bu öğretmenler yüksek lisans ve doktora dereceleri almaya yönlendirilmelidir.

— Öğretmen yetiştiren kurumların akademik kariyerli kendi kadrosu oluşuncaya kadar, diğer yükseköğretim kurumlarının öğretim üyelerinden dönüşümlü olarak yararlanılmalı, kanunun 40/b ve 41. maddelerinin uygulanmasından faydalanılmalıdır.

— Öğretmen yetiştiren kurumların kendi kadrolarının en kısa zamanda oluşturulmasına çalışılmalı, bu amaçla yükseköğretim kanununun 35. maddesine dayanılarak üniversitelere öğretim elemanı yetiştirme görevi ve imkânları verilmelidir.

— Öğretmen yetiştiren kurumların özelliği gözönüne alınarak, bu kurumlarda öğretmenlik yapacakların tümünde "öğretmenlik meslek bilgisi programlarından" geçmiş olma koşulu aranmalıdır.

Yüksek Öğretim Kurulunun öğretmen yetiştiren kurumlara öğretim elemanı sağlama bakımından aldığı bir dizi kararlar XI. Milli Eğitim Şurasında alınan önerilerle paralellik göstermektedir.

2547 sayılı kanunun 65. maddesi Yüksek Öğretim Kuruluna bu elemanları yetiştirme esaslarını düzenleyen yönetmelikleri çıkarma görevini vermiştir. Kurul öğretmen yetiştiren kurumlarda çalışanların yine öğretmen yetiştiren bir yüksek okuldan mezun oldukları noktasından hareket ederek ilk aşamada 16.11.1983 tarih ve 18223 sayılı resmî gazetede "Öğretmen Yetiştiren Yüksekokul Mezunlarının Lisans Öğretimi Yapmaları Hakkında Yönetmelik" i yayımlamıştır. Bu yönetmeliğe göre yüksekokul mezunu olan öğretmenlerin lisans öğrenimi yapmaları için önleri açılmıştır. Bu yönetmeliğin özellikle geçici 1. ve 2. maddesi halen öğretmen yetiştiren kurumlarda çalışan yüksekokul mezunlarına bu yönetmeliğin nasıl uygulanacağına ilişkin açıklamalar getirmektedir.

Yüksek Öğretim Kurulu bu yönetmeliğin gereğini yerine getirmek üzere 22.6.1984 tarihinde üniversite temsilcileri ile bir toplantı yapmış bu toplantıda, üniversitelerden iki aylık bir sürede çalışma yapmaları ve bu çalışmalarını birer koordinatörleri aracılığıyla kurula iletmeleri kararını almıştır. Bu süre sonunda toplanan bilgiler Yüksek Öğretim Kurulunun üst komisyonlarında görüşülmek üzere bir araya getirilmiştir.

Diğer yandan öğretmen yetiştiren kurumlarda çalışan ve lisansı olan öğretmenlerin çeşitli imkânlarla lisans-üstü ve daha ileri düzeyde çalışmalar yaparak akademik kariyere geçmeleri sağlanmaktadır. Bu konuda bir dizi yönetmelik çıkarılmıştır. Bu yönetmelik hükümlerinden yararlanarak öğretmenler ister kendi üniversitelerinde isterlerse başka bir üniversitede eğitim görme şansına sahip olabilmektedirler. Bu yönetmelikler arasında yer alan yine 16.11.1983 tarih ve 18223 sayılı resmî gazetede yayınlanan "Bir üniversite adına diğer bir üniversitede Lisans üstü eğitim gören araştırma görevlileri hakkında yönetmelik" herhangi bir üniversitede araştırma görevlisi ya da öğretim görevlisi olarak çalışan öğretim elemanlarının bağlı oldukları birim başkanlığınca başka bir üniversitede eğitim görmelerini istemeleri halinde bu elemanlara 1985-86 öğretim yılı başına kadar giriş sınavlarına tabi olmaksızın lisans üstü programlarına alınmalarını karara bağlamıştır.

Öğretmen yetiştiren kurumların mevcut öğretmenlerinin yeni düzenlemeye uyarlanmalarına çalışılırken diğer yandan başka üniversitelerden geçici ya da sürekli olarak öğretim üyesi yardımı yapılmaktadır. Bu uygulama da öğretmen yetiştiren kurumların öğretim üyesi açığını kapamalarına büyük ölçüde yardımcı olmaktadır.

Sonuç olarak, gerek programlar ve öğrenci alımı ve gerekse öğretim kadrosu açısından öğretmen yetiştiren kurumların mevcut durumu değerlendirildiğinde bu kurumların Yüksek Öğretim Kurulu tarafından üniversitenin çatısı altında toplanmasının büyük bir aşama olduğu görülür. Ancak bu aşamayı bu kurumlarla ilgili ayrıntılı program çalışmalarının izlenmesi gerekmektedir. Öğretmen yetiştiren kurumların programlarının kişisel tercihlerle değil, gerçekten alanının uzmanı olan kişilerce ayrıntılı çalışmalar şeklinde yürütülmesi bu kurumların toplumumuzda gerçek yerini ve değerini bulmasına yardımcı olacaktır.